

РЕЦЕНЗІЯ

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 033 Філософія Легези Олександри Сергіївни «ТРАНСФОРМАЦІЯ ПОНЯТТЯ «МІФ» У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХХ СТ.: КОНТЕКСТИ ЕКЗИСТЕНЦІЇ, МИСЛЕННЯ ТА СВІДОМОСТІ», рецензента доктора філософських наук, професора кафедри філософії Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара Бродецької Юлії Юріївни

Інформація про відповідність дисертації вимогам, передбаченим пунктами 14, 15, 16 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії від 12 січня 2022 р. № 44».

Дисертація Легези Олександри Сергіївни «Трансформація поняття «міф» у другій половині ХХ ст.: контексти екзистенції, мислення та свідомості» подана у вигляді спеціально підготовленої кваліфікаційної наукової праці на правах рукопису. Дисертація виконана здобувачем особисто.

Актуальність дослідження

Інформаційна складова завжди виступала базовим онтологічним елементом, що закладає, формує, детермінує процеси буттєтворення. У філософській проблематиці ці питання супроводжуються дослідженням феномену істини, що закладає широке поле науки. Тож відповідно, будь-які деструктивні зрушення, симуляції в цьому аспекті негативно відображаються на якості й характері як самого буття, так і буття людського.

Прикладом тому є гібридизація інформаційного медіапростору як особливість сучасного суспільства, де поряд з поняттям «істина» формуються й мімікують концепти «симулякр», «пастіш», «антиістина». У цьому сенсі міфологічний дискурс, що є однією з важливих складових філософського вчення, у другій половині ХХ ст. переживає великі трансформації, й докорінні сутнісні зміни. Символічно, що зазначені зміни в царині міфологічного дискурсу

впливають й на характер сучасної філософської думки, а також суспільної свідомості в цілому.

Тож актуальність даної роботи полягає у дослідженні специфіки використання терміну «міф» у роботах мислителів другої половини ХХ ст., його сучасної трансформації, конотаціях, та виявленні тих соціокультурних процесів, що використовують міфотворчість для гібридизації інформаційного простору, пропагандистських та маніпулятивних методик. У цьому сенсі треба зазначити, що соціокультурний контекст др. пол ХХ століття запропонований дисертанткою у якості поля дослідження з його екзистенційними кризами, суттєво не відрізняється від сучасного.

Достовірність та наукова новизна одержаних результатів

Наукові положення та науково обґрунтовані теоретичні результати проведених здобувачем досліджень мають важливе значення для філософії і полягають в наступному. Систематизовано й обґрунтовано основні концепції міфологічного дискурсу (до і після другої половини ХХ ст.). Структуровано та запропоновано компаративне осмислення заявлених концепцій, виявлено специфіку та особливості трансформації поняття «міф» з точки зору історико-філософського контексту, аспектів екзистенції, мислення та свідомості, а також визначено соціально-екзистенційні та теоретичні передумови даного трансформаційного процесу. На основі зазначених теоретико-методологічних операцій визначено перспективні вектори розвитку поняття «міф».

Комплексне осмислення даних концепцій, їхнє структурування дозволило дослідниці вперше у вітчизняній філософській традиції виділити *інваріантну та новітні складові поняття «міф» у межах міфологічного дискурсу, а саме: онтоцентричну (міф як фундаментальна онтологічна категорія), антропоцентричну (міф як провідний елемент індивідуального буття), семіоцентричну (міф як семіологічна система), лінгвоцентричну (міф як лінгвістична система), епістемологічну (міф як спосіб пізнання), соціоцентричну (міф як ідеологія і продукт колективної думки) та трансформаційну (міф як трансформуюча сила).*

Було виявлено що інваріантною складовою поняття «міф» є його аксіологічний аспект що полягає у нерозривному зв'язку міфу і культури, впливає на формування людської ментальності. З'ясовано, що у другій половині

XX ст. міф розглядався як анти-істина, і новітніми інтерпретаціями даного поняття у цьому контексті є представлення міфу як семіологічної системи і феномену що викривляє реальність (Р. Барт), політизація міфу і його сприйняття як породження західної буржуазної культури (П. Гуревич) та сприйняття міфу як трансформуючої сили (М. Горкгаймер і Т. Адорно), а також – як спосіб мислення і світопізнання, виділяючи у якості новітніх інтерпретацій представлення міфу як лінгвістичної системи (К. Леві-Стросс), як методу пізнання (П. Феєрабенд, К. Хюбнер), а також через онтологічний, антропологічний та соціальний виміри феномену міфу (М. Еліаде, К. Керенї та Ф. Х. Кессиді).

З метою прогнозування подальшого розвитку поняття «міф» *вперше* запропоновано провести розділення між соціокультурним і філософсько-науковим простором верифікації поняття. Оскільки, як зазначається, у сфері філософії відбувається процес деміфологізації (докорінна зміна сутності поняття «міф» і використання даного поняття для позначення хибних та ілюзорних елементів), тоді як у соціокультурний простір демонструє запит на збереження міфологічних сюжетів із їхньою подальшою реінтерпретацією у контексті актуальних проблем сьогодення.

Набула подальшого розвитку аналітика трансформацій терміну «міф», що переживає останній впродовж розвитку філософії, що й дозволило дисертантці систематизувати й виокремити простір міфологічних концепцій. Уточнено ідеї стосовно безпосереднього впливу соціокультурної ситуації у пост-воєнному західному суспільстві на розвиток міфологічних концепцій другої пол. XXст.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Сформульовані у дисертації наукові положення, висновки та рекомендації, відповідають вимогам подібного виду досліджень. Останні ґрунтуються на узагальненні широкого кола наукової літератури та аналітичних даних, отриманих в ході виконання дисертаційної роботи. Достовірність результатів дослідження підтверджена їх апробаціями на міжнародних науково-практичних конференціях. Обґрунтованість отриманих результатів ґрунтується на комплексному застосуванні в дисертаційній роботі філософських методів та епістемологічних процедур, які відповідають меті та завданням дослідження. Відповідний рівень обґрунтованості наукових положень, висновків

сформульованих у дисертації, забезпечені безпосередньо логікою та структурою дослідження відповідно до визначеної мети. Дисертаційне дослідження відповідає предметній спрямованості паспорту наукової спеціальності 033 Філософія.

Не викликає сумніву **практичне значення дисертації**. Результати дослідження (а саме, розкриття структурних аспектів поняття «міф» (як онтологічного, лінгвістичного, світоглядного, інструментального тощо каркасу) можуть бути використані в якості методологічної бази дослідження соціокультурних процесів сучасного суспільства, а також застосовуватися у якості теоретичного підґрунтя навчальних курсів «Історія філософії», «Соціальна філософія», «Філософія культури», з історії культурологічних вчень, культурології, релігієзнавства, мистецтвознавства. Зокрема, висновки і рекомендації, сформульовані в дисертаційному дослідженні, можуть широко застосовуватися для підготовки навчальних програм та планів, підручників, навчальних і методичних посібників, для поглиблення наукових знань та створення необхідної теоретичної бази для подальшого розвитку вітчизняних досліджень із зазначеної проблематики, тощо.

Повнота викладу основних положень дисертації в опублікованих працях. Основні результати та висновки дисертаційного дослідження відображено у 10 наукових працях, зокрема: 4 статті – у наукових фахових виданнях України з філософських наук, 1 – у фаховому виданні країни Євросоюзу (Польща), 5 – у тезах доповідей міжнародних конференцій. Дотримано вимоги Міністерства освіти і науки України щодо кількості, обсягу та змісту друкованих праць, а саме публікацій основного змісту дисертації. Аналіз представленого рукопису дисертації та наукових публікацій дає підстави констатувати ідентичність публікацій та основних положень дисертації. Це надає авторці дисертаційної роботи право публічного захисту дисертації на здобуття ступеня доктора філософії. Матеріали дисертації пройшли необхідно апробацію.

Оцінка змісту дисертації, її завершеності та відповідності встановленим вимогам. Подана до розгляду дисертація складається з анотації державною та англійською мовами, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. Повний обсяг рукопису дисертації становить 210 сторінок. Список використаних джерел налічує 232, більшість з яких є англomовними.

Структура дисертації має логічну побудову і сприяє розкриттю теми дослідження та виконанню поставлених завдань.

У першому розділі роботи «Огляд літератури та методологія» дисертанткою окреслене теоретичне поле досліджень, розглянутих у даній дисертаційній роботі. Здійснено огляд літератури за темою дисертації. Обґрунтовано використання основних методів дослідження, а саме: герменевтичного, компаративного, історичного аналізу та дескриптивного методу, що допомогли окреслити соціокультурну ситуацію, на тлі якої були сформовані основні міфологічні концепції другої половини ХХ ст.

У другому розділі, що має назву «Передумови трансформації поняття «міф» у другій половині ХХ ст.: контексти мислення» Легезою О. виконані наступні дослідницькі кроки. По-перше, виокремлено основні напрямки розвитку змісту поняття «міф» до середини ХХ ст. (від міфологічної свідомості до міфу як способу мислення). По-друге, експліковано передумови трансформації поняття «міф», у якості яких постали культурні зміни ХХ ст. По-третє, розкрито теоретичні передумови трансформації поняття «міф» та його інваріантна складова.

У третьому розділі «Трансформація поняття «міф» у другій половині ХХ ст.: міф як анти-істина vs міф як провідний елемент світопізнання» здобувачкою досліджено інваріантну та новітні складові поняття «міф», а також розкрито основні тенденції розвитку культури ХХ-ХХІ ст. як передумова подальшої еволюції змісту поняття «міф».

Зміст наукових праць доповнює основні положення дисертаційної роботи. Дисертація оформлена відповідно до вимог МОН України, що висуваються до подібного роду наукових робіт.

Зауваження та дискусійні положення щодо змісту дисертації. Дисертаційне дослідження Олександри Легези здійснено на відповідному науково-теоретичному рівні. Разом з тим, деякі положення дисертації є дискусійними. Тому варто зробити певні зауваження та рекомендації для подальшого удосконалення зазначеної проблематики.

По-перше, аналізуючи вплив соціокультурної ситуації західного суспільства другої половини ХХ ст. на розвиток та трансформацію міфологічних концепцій (підрозділ 2.2. «Зміни у культурі ХХ ст. як передумови трансформації

поняття «міф»: соціально-екзистенційний аспект»), наголошується на тому, що такі тенденції як пост-воєнний шок, розвиток масової культури і консюмеризму, феномени симуляції і пастішу, стимулювали появу низки міфологічних концепцій, де термін «міф» використовується для означення маніпулятивних явищ культури, що викривляють реальну картину світу. Дійсно, з огляду на мету й задачі дисертаційної роботи, аналізувати дані концептуальні тенденції (трансформації базового змісту концепту «міф» як «картини світу, твердження, від початку істинно пересказаної події») важливо. Проте з метою критичного переосмислення, обґрунтування та вдосконалення простору міфологічних концепцій, варто було би актуалізувати проблему розмивання змістовних меж поняття «міф», його онтологічного сенсу, про що дисертантка мимохіть зазначає. Оскільки в рамках зазначених тенденцій сучасної філософії та культури, мова йде не просто про трансформацію поняття «міф» (тобто набуття певних конотацій, що в цілому не входять в протиріччя з сенсом), а про його деформацію, тобто спотворення змісту поняття, надання поняттю якісно іншого змісту. Саме під впливом останньої і відбувається розмивання демаркаційних зон концептів: «міф» – з одного боку, та «симулякр», «ідеологія», «маніпуляція», «пастіш», «ілюзія», «імітація» – з іншого, що створює вже не дискурсивне поле досліджуваного концепту, а маніпулятивне. Тобто по суті те, про що й говориться в дисертації, – поняття «міф» деміфологізується.

По-друге, виділення дисертанткою складових поняття «міф» у межах міфологічного дискурсу: онтоцентрична, антропоцентрична, семіоцентрична, лінгвоцентрична, епістемологічна, соціоцентрична та трансформаційна, – є цікавим методологічним кроком. Проте, на нашу думку, вимагають більшої конкретизації такі з них, як семіоцентрична та соціоцентрична складові, що доволі тотожно розглядають міф як ідеологію, інструмент викривлення реальності, ілюзію, у яку занурене суспільство. Через це, власне ці складові та їхні сутнісні характеристики лишаються не досить конкретизованими.

В цілому, зазначені зауваження та дискусійні положення змісту дисертації не ставлять під сумнів теоретичне та практичне значення дисертаційної роботи Олександри Легези та відповідну оцінку рівня її виконання.

Висновок. Аналіз дисертації та наукових праць засвідчує, що дисертаційна робота Легези Олександри Сергіївни на тему «Трансформація поняття «міф» у

другій половині ХХ ст.: контексти екзистенції, мислення та свідомості» є самостійною завершеною працею, яка відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами, внесеними згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 21.03.2022 №341), та Наказу МОН України від 12 січня 2017 року № 40 «Про затвердження вимог оформлення дисертації», а її авторка – Легеза Олександра Сергіївна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 033 Філософія.

Рецензент:

Доктор філософських наук, професор
кафедри філософії
Дніпровського національного
університету імені Олеся Гончара

Юлія БРОДЕЦЬКА

Учений секретар Дніпровського
національного університету
імені Олеся Гончара,
кандидат фізико-математичних наук, доцент

Тетяна ХОДАНЕН